

ALGUNES NOTÍCIES
SOBRE EL BANDOLERISME
A ARBÚCIES

ANTONI PLADEVALL

Moltes vegades s'ha parlat del bandolerisme, en especial dels seus principals caps, de la tendència o els bàndols que representaven i de la repercussió general o l'impacte social que van suposar per al país, sobretot vist des de l'òptica de les autoritats, dels sometents o de la Santa Unió que els perseguia.

Sobre aquest tema hi ha abundant bibliografia i també s'hi ha fet al·lusió diferents vegades des d'aquestes *Monografies del Montseny*. Concretament en el número 10, de l'any 1995, s'evocava en Serrallonga, el bandoler més destacat o almenys més conegut del Montseny.

No voldríem pas aquí repetir temes ja tractats o insistir en què representava el bandolerisme en general. Això ho creiem ja suficientment tractat. En canvi, de les deposicions o declaracions que feien aquests bandolers, quan eren presos i els anaven a ajusticiar, es desprèn com era la vida quotidiana de la gent de principis del segle XVII, la que anomenem gent de l'època barroca, i també com eren els seus criteris morals, molt diferents dels d'avui dia.

L'examen dels processos que ens han pervingut d'aquell temps assenya-la bé una clara dicotomia o diferència entre el simple bandoler, poc més que un vulgar lladre de camí ral, que robava i matava sense cap escrúpol, i el pagès ric o hisendat, i fins petits nobles, que tenien odis i antipaties envers veïns seus o altres persones concretes i que per matar-los o perjudicar-los se servien dels bandolers.

Els bandolers eren majoritàriament fills segons de masies o de cases de poble, de vegades hereus i tot de cases de vida dura, els quals, en no veure cap altre camí per sortir del seu estat miserable, es llançaven a la vida aventurera, robant i extorsionant. Això els feia aplegar diners fàcil, que en comptes de fer servir per sortir del seu estat de pobresa invertien en dones o amigues, i en comprar-se roba i signes externs que els fessin semblants a cavallers o gent rica. Eren persones fora de la llei, que difícilment es podien establir com a pagesos o gent benestant. La majoria acabaven morts en topades amb les tropes del virrei o la Santa Unió, o bé eren presos, torturats i finalment penjats. Aquests són els que en les seves confessions, fetes sota tortura, ens donen unes curioses i sovint escruixidores notícies de la vida de l'època.

Els pagesos rics –a vegades fins i tot nobles i eclesiàstics o membres de convents– que afavorien els bandolers i se'n servien són denunciats per aquests durant les tortures, però, pel que coneixem de molts d'ells, es lliuraven del càstig solament pagant alguna multa i poca cosa més. Ells sortien nets

i els bandolers pagaven per tots. Aquí no es complia allò que “tan lladre és el que roba com el que aguanta el sac”.

Entre les moltes pàgines que tenim copiades de processos fets contra bandolers, publiquem aquí unes quantes declaracions del bandoler Segimon Ferrer –fill de l’amo del mas Ferrer de Sant Pere Desplà, d’Arbúcies, i per tant cosí germà d’en Joan Sala i Ferrer, el conegut com *Joan de Serrallonga*, fill de Joan Sala i de la seva primera muller Joana Ferrer, filla del mas Ferrer d’Arbúcies– i dels altres que foren presos amb ell.

En Segimon Ferrer anava en quadrilla amb altres cosins seus i joves d’Arbúcies i Viladrau llançats a la vida aventurera, fins i tot abans que en Joan Sala, àlies *Serrallonga*, es convertís en cap i cervell de la banda.

Com s’explica en el treball que l’any 1995 vam publicar al número 10 de *Monografies del Montseny* (pàg. 17-42), en Segimon Ferrer fou pres l’1 de març de 1624 pel comissari reial Pere Sabaters, fill de Taradell, que amb homes de la plana de Vic, sobretot de Sant Hipòlit de Voltregà i Sant Pere de Torelló, féu una atrevida expedició per Collsacabra vers Rupit, on se’ls uní el batlle, i amb gent experta del país va fer una incursió sorpresa al mateix mas Serrallonga. En ella morí en Joan Sala, dit *el Tendre*, germanastre d’en Serrallonga, i foren presos el germà d’aquest, Segimon Sala, el seu cosí Segimon Ferrer d’Arbúcies i en Rafael Morell, conegut com *el Vilanna*.

Els van portar a tots tres a les presons de la vegueria de Vic, on ara hi ha el temple romà i restes del castell dels Montcada. Allà foren jutjats i sentenciats a mort davant de Lluís de Descatllar, portantveu del governador general de Catalunya; hi foren presents o actuant el doctor Francesc Graell i l’agutzil del governador, Francesc Llor.

Abans de dur a terme la sentència, tots tres condemnats a mort van ser torturats perquè confessessin els crims que havien comès i els noms dels que havien participat amb ells en les malifetes. A la presó hi havia aparellada una cambra de turments en la qual hi havia llum, aigua, pa, vi i un mirall. No es descriuen els turments, si bé els més corrents eren el del banc i el de la corriola. En el primer s’estenia els condemnats de bocaterrosa i s’estiraven els membres amb cordes i corrioles o bé es lligaven amb cordes d’espart molles, les quals en assecar-se es clavaven a la pell i privaven la circulació de la sang. La corriola consistia a penjar-los pels braços lligats a l’espatlla i pujar-los, amb l’agreujant de penjar-los als peus pesos de mig quintar o més si es resistien a parlar.

En el cas present no es detallen els turments, si bé es diu que els van posar lligats al banc i que en turmentar-los estaven presents els esmentats Lluís de Descatllar, el jurista Francesc Graell, l’agutzil Francesc Llor, en Joan Manalt, procurador fiscal, en Joan Casals, cirurgià, i en Joan Marfà, el notari que apuntava les declaracions dels torturats.

*Arbre de la Llibertat de la plaça
de la Vila d'Arbúcies*

Les declaracions de tots tres coincideixen gairebé en tots els fets, llevat d'alguns actes o malifetes en què algun d'ells no participà.

Aquí ens interessa només presentar les declaracions d'en Segimon Ferrer d'Arbúcies i dels seus companys que tinguin alguna relació amb la població o terme d'Arbúcies.

Comença la segona part d'aquest procés de l'Arxiu de la Vegueria de Vic, Criminals 1624, amb la tortura de Segimon Ferrer, encapçalada per les paraules de l'agutzil reial Francesc Llor:

Segimon Ferrer de Arbúcies, lo molt Illtre Sor. Governador vist vostre procés y los mèrits de la vostra enquesta, de consell de son magnífic assessor vos ha condemnat ha mort y que siau penjat per lo coll en alta forcha de tal manera que naturalment muyrau y la ànima se us separe del cos y que siau assotat per los llochs acostumats de la present ciutat y que us sien llevades les orelles y siau marchat en les espatlles, y que pagueu sinch cents ducats bons per haver portat pedrenyals segons la forma de la real pragmàtica de pedrenyals, y que ans de la

real exequició de la dita sentència siau posat en los tormentos y tormentat perquè digau la veritat dels socios haveu tingut en los robos que ferau en la casa de Salvi Bonada de Salitja, del terme de Sant Dalmay, als nou del mes de noembre del any passat de mil sis cents vint y tres, y del robo que en lo mes de dezembre de dit any fereu en lo camí real de Gerona a Sant Feliu de Guixols, y en lo robo que vos y altres fereu a la fi del mes de dezembre o principis de gener prop passat en lo Camí real de Gerona a la vila de Banyoles, en lo lloch dit la Boguda, etc. etc.

La llista és força llarga i revela clarament que més que bandolers eren uns vulgars lladregots que actuaven sempre en nombre de sis o set individus, no sempre els mateixos.

Les confessions del bandoler tenen a vegades notícies curioses, com quan diu: "E més dich senyor per descàrrech de ma conciència que en lo entorn de Nadal proppassat ha fet un any, un dia que no'm recort quin dia ere trobantme jo al sòl de vall de una quintana de terra de Jacinto Balmas de Spìnelbas, ahont ere lo dit Jacinto Balmas, me digué si li volia fer pler que ell me donaria cent reals, que li matàs a Pere Forner, ferrer de dit lloch, que li diuen per sobrenom Peyret y jo li respongui que no'n tenia ganes de fer-ho y ell me digué aleshores que'm miràs y que'u pensàs y may pus me'n ha parlat, y al cap de una passada trobant jo al dit Pere Forner, li diguí que's tingués compte que'l volien matar que jo n'era estat emprat y'm pagaven molt bé les sabates y la polvora".

Una altra confessió curiosa, que revela com el bandolerisme afectava i dividia la gent, l'expressa la narració següent d'en Ferrer:

Item més dich Senyor que és veritat que en lo mes de febrer ara més prop passat, un dia que no puch dir quin dia ere, estant jo agraviat ab alguns del lloch d'Arbússies per que deyen mal dels nyerros y volien fer del *Juan Gentil*; a la entrada de nit del dit dia allent a toch de oració, jo m'en entrí tot sol dins lo lloch de Arbússies ab pensament de matar lo primer que trobaria y axí m'en aní per les voltes avall y des del cantó de la Casa d'en Fogueroles de dit lloch viu venir devés mi a Ramon Pendut, de dit lloch, al qual sens més ni dir-li paraula tirí un tir de pedrenyal ab lo qual lo vaig ferir un poquet de squitllentes y al dit tir segons après digueren vaig nafrar a Miquel Rovira sastre, y per lo que tinch entès que en Hostalrich sta pres Miquel Pla de dit lloch de Arbússies per lo

Plaça de la Vila d'Arbúcies

sobredit tir, dich assó per descàrrech de ma consiéntia y per a que donen llibertat a dit Pla per lo dit cas per que és cert ell no y sap res.

E més dich per descàrrech de ma consiéntia que quan Pau Busquets y Quadres de Arbússies se casà, que era alguns dias abans de Sant Andreu proppassat, jo'm trobí en companyia de Rafel Vilanna en les sposalles en dita sa casa y allí menjarem y beguerem y tantost nos en anarem, que la muller de dit Quadres és ma neboda, y és també veritat que dit Vilanna y jo y Sagimon Brull som estats algunas vegadas en casa de T. Fogueres del Molí y allí menjavem y beviem honrradament que y erem ben arribats.

En el mateix procés hi ha la declaració de Rafel Morell, de Riudellots, que aclareix o amplia el punt anterior: "E més Senyor dich que és veritat que en lo mes de desembre més proppassat, un dia que bonament no'm recorda quin dia ere, jo testimoni deposant, Sagimon Sala, en Vilacendra, Sagimon Ferrer, Sagimon Brull y Joan Sala, germà de dit Sagimon Sala, tots dalt anomenats, nos juntarem tots sis a Arbúties, que dit Sagimon Ferrer me vingué a cercar a

Anglès en casa de ma mare; en un bosch que y ha allí prop ahont stiguérem un dia que lo dit Sagimon Brull nos feya provehir de menjar per en Fogueres del Molí de Arbússies, que un fadrí de dit Fogueres nos en portave y de allí tots armats de nostres pedrenyals curts y llarchs partírem y nos en anàrem a les Sposes y allí stiguérem alguns dies en un bosch y als vespres baxàvem alguns al hostal de les Sposes a cercar que menjar [...]"

En Segimon Sala, el mig germà d'en Joan Sala, *Serrallonga*, quan fou torturat digué en una de les confessions:

E més dic Senor per descàrrech de ma consciència que la mort que Sagimon Brull feu del sobradit Joseph Rovira en ma companyia en la casa de dit Pujol de Arbúties, de que dalt parlo, fonch de esta manera, que lo dit Sagimon Brull me digué alguns dies abans que havien de matar al dit Joseph Rovira, fuster, per orde de'n Fogueres del Molí de Arbússies, que lo havia molt pregat que fes dita mort, dient me que dit Fogueres li havia dit que'l feya matar per respecte que dit Joseph Rovira havia mort algun parent de dit Fogueres y a mi me digué dit Brull que'm faria omplir los bolsichs de diners per dit Fogueres sols lo matassem, y'l matàrem desta manera: que anant nosaltres dos en busca de dit Rovira, quant forem en lo Camí real, en un lloch que en diuen lo Pi mort, sentírem dos trets de pedrenyal y per lo que los parents de dit Fogueres havien advertit al dit Sagimon Brull, segons ell me digué, que era per fer la mort de dit Joseph Rovira, havien emprat també a Sagimon Ferrer de Arbússies, Pere Ferrer son germà y Antoni Torres, germà del dit Sagimon Torres, y que estaven per allí aguytant-lo; pensàrem aquí matex que tal havien vist y li havien tirat y en assó dit Brull y jo vàrem venir devés nosaltres al dit Joseph Rovira tot correntlo qual en veure'ns que li erem al devant se'n entrà en casa dit Pujol de Arbússies, perque erem cerca dita casa, y perque los de la casa li tancaren lo cap de la escala, restant ell dit Rovira baix, y posant se en una stabla dit Sagimon Brull pujà dalt, que a ell li obriren dit cap de scala y per algun forat del sostre de dalt viu l'enfocà y li tirà un tir de pedrenyal del qual aquí matex morí.

Més avall diu: "poch après un dia dit Sagimon Brull y jo nos en anàrem a casa dit Fogueres del Molí y allí viu que dit Fogueres li feu moltes festes y de després ensà dit Sagimon Brull de dit Fogueres en té gran valedor y te en sa casa pastera uberta de ordinari, y també li és gran valedor lo hereu Crous de Lliors pus que y som estats algunes vegades tan en la una casa com en l'altra".

Confirma tot això un altre procés del 1623 instat a la "Cúria i vila d'Hostalrich i de tot el vescomtat de Cabrera" on s'exposa que el batlle d'Arbúcies va trobar-se mort l'esmentat Joseph Rovira. Descriu com va trobar i fer reconèixer el mort, les tres preguntes que li va fer i com, en no respondre-li aquest, el declarà oficialment mort. Aquest fragment de procés es guardava a la Casa de Pilatos de Sevilla, a l'Arxiu dels Medinaceli, i d'allà me'l van trametre en microfilm, fa més de vint-i-cinc anys.

Amb la seva relació clourem aquestes breus notícies sobre aspectes del bandolerisme i la vida de la vila d'Arbúcies, amb fets ocorreguts aviat farà quatre-cents anys. Diu així el procés instat pel batlle d'Arbúcies:

Vuy a vint y nou del mes de Agost del any mil sis cents vint y tres en la vila de Arbúties, lo Honorable Jaume Parcet, regint la batllia de la vila y parròchia de Arbúties, migensant lo jurament per ell prestat en lo introhit de son offici, ha denuntiat a la honorable cort de las dites vila y parròchia de Arbúties lo següent : So és de com essent me vingut a nova notícia vuy dia present en la vila de Hostalrich que algun tenian assetiat en la casa del mas Pujol de la present parròchia de Arbúties a Joseph Rovira y al hereu Campeny de la dita parròchia, inculpats de lladres y de altres crims y delictes per ells comesos y perpetrats, en doní encontinent rahó al senyor Governador dels vescomtats de Cabrera y Bas per orde y manament del qual me so conferit de continent assí en la present vila de Arbúties affí y effecte de continuar y passar avant lo dit siti contra dits Rovira y Campeny, y ja per lo camí venint assí me han dit que lo havien mort an Sagimon Brull y Sagimon Farrer y Anthoni Polich y Anthoni Dorcha y Miquel Pla, tots de dita parròchia de Arbúties y Sagimon Sala de Viladrau y que ja havien aportat mort al dit Joseph Rovira assí prop y junt la present vila de Arbúties y que ere davant la porta de la casa de Monsicha viuda y que lo dit Campeny no stave ni havia estat de ninguna manera assetiat en dita casa de dit Pujol, y axí ab lo que me és estat refferit de que dit Rovira era mort y que lo cos de aquell ere devant la porta de la casa de dita viuda Monsicha, me so conferit en lo dit lloch, ahont he vist y trobat mort al dit Joseph Rovira al qual he conegut de continent molt bé que era ell mateix y per so de les predites coses fas la present denuntiatió per mon descàrrech.

Jo Jaume Passet balla predit firmo la dita denunciatió de mà la propia dia y any dit- Fonch-li llegit y perseverà.

Y en continent los mateixos dia y mes y any per lo dit honorable balle, eo, regint la dita batllia de dita vila y parròchia de Arbúties, ab interventió de Pere Duran de la dita vila en estas coses entrevenint en nom y com a substitut de Francesc Cortils, notari y scrivà públich de la vila de Hostalrich y de tot lo vescomtat de Cabrera y de les dites vila y parròchia de Arbúties, y en presència de Barthomeu Arniges de la vila de Hostalrich y de Joan Pons pagès de la dita parròchia de Arbúties, testimonis de estes coses cridats, és stat procehit en fer visura del cors mort de dit Joseph Rovira en la forma següent: So és que és estat vist y trobat davant la porta de la casa de la viuda Monsicha que és prop y junta a la vila de Arbúties un cors de home mort que estava posat de llarch sobre una scala de fusta que estava en terra, al qual és estat vist y trobat tenir un colp o forat o ferida de darrera en la squena de sa persona exint dit cop o forat o ferida fins al ventre en lo llombrígol y que dit colp o forat o ferida és estat vist ocularment ésser stat fet ab tir del pedrenyal o de altra arma de foch y que de dit colp o forat o ferida en ha axida molta gran efusió de sanch y de continent lo dit honorable balle, eo lo dit regint la dita ballia ha presos de jurament a Pere Torrent, tragner y a Pere Orta parayre y a Montserrat Lleussach treballador y a Roch Bregit també treballador de la dita vila de Arbúties y a Francesch Pla pagès de la dita parròchia de Arbúties aquí presents dient-los que diguessen, per lo jurament que tenen prestat, si coneixien al dit cors mort de home que estave posat de llarch a llarch en la dita scala y com se deya y anomenava al temps que ell vivia y tots los sobredits alt anomenats, unànimes y conformes han dit de continent per lo jurament tenien prestat, que coneixien molt bé al dit cors mort de home y que se deya y anomenava al temps que vivia Josep Rovira, fuster de la vila de Arbúties, per que'l, tenien molt en pràtiga per ésser tots de una mateixa parròchia y après es stat cridat per lo dit honorable balle, eo, regint la dita ballia lo dit cors mort de dit Joseph Rovira dient ab veu alta: "Josep Rovira lo comte te demana, Josep Rovira lo comte te demana y Josep Rovira lo comte te demana" y axí és estat vist ésser mort per no haver fet moviment algú y ocularment és estat vist ésser estat mort per rahó de dit colp o forat o ferida de les quals coses sobre dites lo dit honorable balle eo regint la dita ballia ha requerit ésser-ne rebut acte públich.

LA GUERRA DEL FRANCÈS
I EL VOT DE POBLE
DE LA PARRÒQUIA DE
VALLCÀRQUERA

JAUME OLIVER

